

создание и использование патриотического образа в качестве эффективного средства воспитания патриотизма молодёжи.

Кутовий Роман Валерійович – старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Луганськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П.

ПОЛІХУДОЖНЄ ВИХОВАННЯ ЛІЦЕЇСТІВ – НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

О.О. Нафанець

Стаття присвячена особливостям поліхудожнього виховання ліцеїстів як необхідній складовій особистісно-розвиваючої системи навчання.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Сьогодні набуває все більшого визнання розуміння того, що реальність світу створюється багатьма культурами, які мають свої особливості та активно впливають на становлення людини як особистості.

Глобалізація як провідна ознака сучасності та соціокультурні процеси в Україні, що формуються на ґрунті багатовікових вітчизняних традицій і в загальному контексті європейської та світової інтеграції з орієнтацією на загальнолюдські фундаментальні демократичні цінності громадянського суспільства зумовлюють необхідність переосмислення концептуальних засад художньо-естетичного виховання школярів [1].

Сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою. Школа із специфічним соціально-

культурним середовищем у нових суспільно-економічних умовах має бути відкритою до контактів із закладами культури і мистецтв (музеями, філармоніями, театрами тощо), до взаємодії з професійними та самодіяльними мистецькими колективами і відомими митцями, більш того - вона повинна стати ініціатором таких контактів. Саме художньо-естетичні аспекти шкільного життя мають змогу нейтралізувати зовнішні антиестетичні впливи макросередовища, засобів масової інформації, виконувати «реабілітаційну» і превентивну функції щодо девіантної поведінки учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

Значний внесок в розробку даної проблеми внесли дослідження З. Архангельського, В. Безрукова, У. Беспалько, С. Висоцької, Е. Заїр - Бек, Ю. Колюдкіна, В. Ченцова, Н. Суртаєвої, А. Тряпціної, А. Уман, М. Каган, Г. Шевченко, Б. Лотман, В. Лубенко. Особливий інтерес мають праці психологів – У. Загвязінського, М. Поташника, В. Черкасова. Для розуміння зв'язку поліхудожнього виховання з полікультурною освітою мають значення роботи Ю. Бромлея, В. Вавіліна, Л. Гумільова, М. Данілевського, В. Ключевського, А. Геллнера (розвиток етносів та їх культур); Е. Ільєнкова, Є. Кагана, В. Сластеніна, Є. Шиянова, В. Шадрікова (культуровідповідність освіти); В. Макеєва, З. Малькової, Л. Супрунової (теоретико-методологічні основи полікультурної освіти) та інших дослідників. Можна констатувати, що накопичено певний науковий фонд, який містить в собі достатньо обґрунтовані передумови для дослідження поліхудожнього виховання. Разом з тим наявні розробки направлені в основному на вдосконалення окремих аспектів проблеми і не розкривають її на рівні цілісності.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Педагогічні колективи загальноосвітніх навчальних закладів не повинні займати позицію нейтралітету в організації культурного відпочинку, змістовного й цікавого дозвілля дітей, підлітків і юнацтва. Вони мають налагоджувати систематичну взаємодію з культурно-освітніми закладами та представниками культури для прилучення учнів до художніх цінностей з максимальним урахуванням індивідуальних здібностей, задоволенням інтересів і потреб учнів.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є обґрунтування сутності, форм і засобів поліхудожнього виховання в ліцеї при ДонНУ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Реалізація цілісного підходу до художньо-естетичної освіти та виховання в умовах особистісно-розвивальної парадигми передбачає порядок із застосуванням традиційного монопредметного викладання окремих видів мистецтва пошук шляхів внутрішньої галузевої інтеграції в межах циклу художньо-естетичних дисциплін, а також прогнозування міжгалузевих зв'язків у шкільній освіті загалом.

Узагальнення традицій вітчизняного шкільництва є підстави для теоретичного обґрунтування змісту поліхудожнього виховання. Поліхудожнє виховання може здійснюватися засобами окремих мистецьких предметів, які вивчаються лінійно (послідовно по класах) або паралельно. На відміну від монопредметного викладання мистецтва інтегровані курси мають додаткові резерви для духовно-світоглядної та емоційно-естетичної наповненості завдяки інтегративним технологіям, які здатні кількісно збільшувати та якісно збагачувати діапазон порівнянь, аналогій, стимулювати виникнення явища синестезії, більш широких художньо-естетичних узагальнень.

Види інтеграції можна умовно поділити на три групи [1]:

- духовно-світоглядний, що здійснюється на основі спільного для всіх видів мистецтв тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя;
- естетико-мистецтвознавчий, що забезпечується введенням споріднених для різних видів мистецтв понять і категорій естетичних, художньо-мовних, жанрових тощо;
- комплексний, що передбачає одночасне поєднання декількох видів інтеграції.

Інтеграція реалізується через систему творчих завдань, що передбачають активізацію міжсенсорних образних асоціацій учнів як у процесі сприймання, так і у перебігу художньо-творчої діяльності.

Осередком поліхудожнього виховання молоді є ліцей при ДонНУ.

У навчальному закладі по мірі впровадження навчання, що розвиває і формує особисті якості ліцеїстів, на перше місце в навчальному процесі виходять виховні задачі. Великого значення набуває розвиток творчих здібностей учнів, а також комунікативність, здібність брати на себе

відповідальність, відповідати за свої дії й вчинки. Практикуються на заняттях групові, мікрогрупові форми організації навчального процесу поряд з колективними формами: ліцеїсти вчать планувати, організовувати, аналізувати навчальну діяльність, оцінюючи її результати.

Враховуючи, що на перехресті науки і мистецтва повинні виникати творчі імпульси, що відкривають нові грані удосконалення особистості, в навчальні предмети впроваджується художньо-естетичний компонент. Впровадження ефекту естетизації в навчальні предмети в підсумку призводить до самореалізації особистості. Ідеальною основою морального розвитку особистості є надання допомоги ліцеїсту з боку педагога в цілеспрямованому удосконаленні особистості.

Педагог, використовуючи естетичні засоби, засоби мистецтва максимально впливає на розвиток творчих здібностей учнів. Велика роль педагога і у виявленні, профілактиці, корекції й усуненні відхилень у моральній поведінці у всіх без винятку учнів.

Вчителі готові до творчого співробітництва із учнями, поважають особистість учня, цінують в ньому і розвивають емоційний комфорт, доброту, чуйність, гнучкість, чуткість, безперервно сприяючи самовдосконаленню.

Основні напрями виховної діяльності ліцею , роботи літературного клубу «Синяя птица»:

- формування соціокультурного простору;
- створення умов для становлення світогляду і системи орієнтацій учня;
- формування професійної спрямованості виховної діяльності;
- виховання культури міжнаціонального спілкування;
- формування здорового способу життя і екологічної культури;
- виховання культури спілкування в сім'ї, учнівському колективі, побуті, суспільстві в цілому;
- розвиток відносин співробітництва учнів і викладачів , батьків;
- розвиток творчої діяльності учнів, яка співвідноситься з загальним контекстом їхньої майбутньої професійної діяльності;
- розвиток досугової, клубної діяльності як особливої сфери життєдіяльності ліцеїста;
- організація відпочинку ліцеїста як специфічної форми реалізації навчального і оздоровчого процесу.

В поліхудожньому вихованні ліцеїстів активно використовуються творчі проекти. Вони, на відміну від практико – орієнтованих і дослідницьких, не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковується кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників процесу, які заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення (журнал, відеофільм, вечір, свято, фестиваль, колаж). Таким чином, у ході спільної діяльності створюється сценарій фільму, програма свята, макет журналу або газети, музичне оформлення або декорації до фестивалю. У процесі роботи над проектом створюються умови, за яких ліцеїст може самостійно здобувати знання чи застосовувати придбані раніше, причому замість дій за зразком в основному виступають пошукові й дослідницькі дії. Основний акцент робиться на творчий розвиток особистості.

Мета творчих проектів – сприяти самостійному формуванню інтелектуальних, спеціальних і загально культурних знань і вмінь учнів, сприяти розвиткові таких умінь, як ініціатива, співробітництво, навички роботи в колективі, логічне мислення, бачення проблем і прийняття рішень, одержання і використання інформації, самостійне навчання, планування, розвиток комунікативних навичок [2]. Це ще раз підтверджує, що метод проектів орієнтований на творчу реалізацію особистості.

У поліхудожню систему виховання ліцею впроваджено проекти : «Формування естетичних смаків ліцеїстів», «Формування культурологічної компетентності старшокласників ліцею при ДонНУ». Розвиток у ході занять, наприклад, у літературному клубі „Синя птиця” емоційної сфери сприяє становленню важливого регулятора пізнавальної, дослідницької, творчої діяльності старшокласника. Мистецтво слова забезпечує гармонійну організацію розвитку творчої особистості, виходячи з перших мрій, фантастичних уявлень, думок, що народжуються та збагачуються у грі, спілкуванні з дорослими та однолітками.

Літературний клуб створений з метою формування та розвитку літературної творчості ліцеїстів, естетичних суджень та оцінок, залучення до національних традицій та культури рідного краю, до світу мистецтва. Заняття в клубі допомагають пізнавати учням світ поезії та літературної прози, світ театру та живопису. Ліцеїстам надається можливість зустрічатися з митцями театрів м. Донецька, митцями слова – журналістами та науковцями, мистецтвознавцями. А саме головне – брати участь в

різноманітних видах художньо – естетичної діяльності: в написанні сценаріїв, виконанні ролей та постановці вистав, музичному оформленні, дизайні вистав і виставок творчих робіт ліцеїстів, в організації і проведенні тижнів літератури, Фестивалів культури та творчості, які стали традиційними і до участі в яких залучаються творчі дитячі колективи м. Донецька і Донецької області, Регіональному Фестивалю «Зик Сарматів».

Основні види діяльності, які пропонуються ліцеїстам ,і деякі їх досягнення:

- дослідницька діяльність (вивчення історії рідного краю, знайомство з працівниками науки, мистецтва, журналістики);
- організація і проведення творчих зустрічей з художниками, поетами, вченими міста;
- видавницька діяльність (видання газети «Ліцейські відомості» (з 1993р.), журналу «Странник» (з 1999 р.), (редактори: Н. Сокрута, О. Міляєва, О. Матвейчук, Д. Губанова, Р. Ярош, А. Клочкова);
- зйомки документальних та ігрових фільмів (М. Янкова, У. Баликін, Н. Облякова, О. Хачатуров, Р. Ярош, Г. Курдіна);
- знайомство з професією журналіста (навчальний курс «Журналіст»);
- видання збірок оповідань та поезій (з 2000 р.), (Я. Шут'єва, Н. Балико, Т. Басова, С. Бунтіна, К. Дмитрієва, М. Оранська, А. Водіянова, Г. Голембовська, В. Котляров, А. Ампілогова, Д. Лисакова, А. Терещенко, Ю. Зеркаль, М. Паталашко, В. Боева);
- написання сценаріїв (К. Сокрута, В. Широковських, О. Голубєва, Ю. Пащук, В. Котляров, А. Ампілогова, Ю. Зеркаль, М. Паталашко) (з 1999 р.);
- постановка та участь у виставах (з 1993 – кожного року);
- організація і проведення Міжнародних Фестивалів культури та творчості школярів (з 2004 р.) ;
- - організація регіонального Фестивалю «Зык Сарматов».

Наш час – свідок бурхливого зростання популярності народного декоративного мистецтва. При сучасній тенденції до стандартизації й уніфікації промислових виробів справжній твір народного мистецтва стає особливо цінним саме тому, що він зроблений в індивідуальній, неповторній манері і яскраво відображає творче обличчя автора. Народне мистецтво зберігає багату, вироблену віками, художню культуру[3].

Проведення фестивалю культури та творчості старшокласників «Синій птах», регіонального фестивалю «Зык Сарматов» в оргкомітет яких входять представники міжнародного клубу «Поліглот», ТРК Україна, ТРК ДОД, Вірменська община, Російська община, Грецька община, Грузинська община, літературний клуб «Синяя птица» сприяють залученню учнів до творчого процесу осягнення і розуміння моральних основ національної культури і духовного багатства народів, які проживають у Донбасі; привертають велику кількість дітей до активної інтелектуальної діяльності, змістовного дозвілля; виявляють юних авторів і створюють умови для їх подальшого творчого зросту; заохочують особистісну індивідуальність дитини; розвивають художній смак, фантазії, ініціативи, прагнення до активної діяльності, працелюбність.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Щоб виховати творчу культурну особистість сучасного учня, потрібно формувати у нього комплекс якостей характеру, що є основою набуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, моральної, художньо-естетичної, трудової культури. Для цього потрібно формувати в учнів національну свідомість, повагу до батьків, старшого покоління, свого родоводу, культури, історії, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва, культурно-духовних надбань народів Донбасу, українського народу, усвідомлення своєї належності до нього як представника, спадкоємця й наступника; дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі; високу творчо-культурну й художньо-естетичну вихованість і смак. На формування саме цих якостей у ліцеїстів і направлена система поліхудожнього виховання навчального закладу.

Література

1. Наказ МОН України від 25.02.2004 N 151/11 «Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах»: [//www.uazakon.com](http://www.uazakon.com).
2. Новикова Т. Проектные технологии на уроках и во внеурочной деятельности// Народное образование.-2000.-№2.
3. Калашник Н.Г., Зацепіна Н.А. Щодо психолого-педагогічного процесу розвитку естетичних смаків у обдарованих дітей // Наука і соціальні проблеми суспільства: людина, техніка, технологія, довкілля. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.- Харків: НТУ „ХПІ”, 2001.- С.91-94.

Статья посвящена особенностям полихудожественного воспитания лицеистов как необходимой составляющей личностно-развивающей системы обучения.

Нафанець О.О. – вчитель-методист, вчитель російської мови та літератури ліцею при Донецькому національному університеті (м. Донецьк)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Євтух М.Б.

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНА ПЕДАГОГІКА У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ УНІВЕРСИТЕТУ

Ю.А. Пастухова

У статті розглядається проблема гуманно - особистісної педагогіки у виховному процесі університету.

«Учитель мій, посміхнися мені зараз, поки я расту й маю потребу в посмішках твоїх. І посміхнися я тобі, коли стану дорослим і ти будеш мати потребу в посмішках моїх.»

Шалва Амонашвілі

Постановка проблеми в загальному виді її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями

Завданням ВНЗ ХХІ століття, є сходження, піднесення душі студента, то головне, на чому повинні бути зосереджені зусилля вузу, - це виховання, духовного стрижня студента, тобто не формування його окремих зовнішніх якостей, не передача йому набору конкретних знань, а допомога в становленні його особистості - душі, духовності.

Вища школа повинна формувати у студента цілісне подання про людину й світ (мікрокосмі й макрокосмі) і, як наслідок цього, прилучати до трьох основних способів світогляду: раціонально-логічному (наука), емоційно-образному (мистецтво) і провиденціально-аксиологічному (релігія).